

N. Kunelakis och J. Weniger.

Två utländska porträttmålare i Finland.

De två konstnärer, som här skola presenteras kunna måhända räknas till de porträttmålare, vilka doktor K. K. Meinander i sin bok *Porträtt i Finland före 1840-talet* betecknat såsom »farande artister vilka i alla tider sökt sig arbete på vida vägar». Båda falla utanför den tidsperiod doktor Meinander behandlat — de ha nämligen besökt vårt land först på 1840- och 1850-talen. De få porträtt vi för närvarande känna av dem äro så gott som de enda vittnesbörd vi äga om deras härvaro. Dessa bilder utvisa emellertid att vi här ha att göra med två konstnärer som i teknisk färdighet höja sig över mängden av tidens porträttmålare i Finland. Vardera har haft en rätt säker och skicklig hand och en icke oäven färgbehandling, och bådas porträtt tilltala genom en sympatisk och karaktärsfull uppfattning.

Detta sista omdöme har särskilt sin tillämpning på den äldre av dessa målare — d.v.s. med den äldre menas här den som tidigare besökt vårt land. Det var en långväga gäst, en grek vid namn *N. Kunelakis*. Om hans måhända nog så intressanta person veta vi tyvärr intet utöver det att han har målat tre herrar som alla voro hemma i Tammerfors. Därför är det mest sannolikt att hans besök i Finland främst gällt just denna ort i vårt land.

Två av hans modeller äro medlemmar av den kända släkten Lundahl, två kusiner och icke två bröder som man skulle frestas att tro, då man ser de gemensamma släktdragen på porträtten.

Det första porträttet, en svartkrittsteckning på brunt papper med glansdagar — i ansiktet och på skjortan — i vit täckfärg föreställer med. och kir. doktor *Carl Lundahl*, född år 1818 (avb. 1). Carl Lundahl var yngre bror till Augusta Lundahl, den kända författarinnan i den Runebergska kretsen. Han hade utbildat sig till läkare, men utövade aldrig detta yrke, i stället sysselsatte han sig ivrigt med naturvetenskap och arkeologi. Han har publicerat ett antal vetenskapliga avhandlingar, han var dessutom litterärt verksam och i bevärdning säges han t.o.m. ha höjt sig över sin berömda, mångsidiga

broder professorn=astronomen Gustaf Lundahl. Dessa bröder dogo båda ogifta vid unga år, Carl Lundahl redan år 1855.

Syskonen Augusta, Gustaf och Carl Lundahl hade alla vuxit upp i Tammerfors förnämsta borgarhem. Deras föräldrar, kommerserådet Gustaf Lundahl och hans hustru, född Rung, voro båda fint bildade och särskilt omtalas deras stora språkkunskaper. Deras hem gästades av högt uppsatta tjänstemän, författare och konstnärer. År 1819 bodde kejsar Alexander I hos dem och berättelserna om hemmets utsmyckning vid detta tillfälle och kejsarens nådiga tillfredsställelse med allt äro många. På 1830=talet besöktes Lundahls av den franska nordpolsexpeditionens ledare, herrarne Charles Giraud, Paul Gaimard och greve d'Anglès. Den sistnämnde var mycket intagen i den finska familjen och sände genom Lars Arnell i Åbo hälsningar till kommerserådinnan och hennes dotter, vilka, som han sade »skulle försvarat sin plats i en Parisersalong».

De Lundahlska barnen fingo den bästa uppfostran tiden kunde ge. Augustas informator var en anförvant till Atterbom och gossarnes uppfostrare var ingen mindre än J. J. Nervander.¹

Carl Lundahl hörde även till den Runebergska kretsen, fastän han endast var en halv vuxen gosse den sommar Runeberg med sin unga hustru år 1834 tillbringade i Haihara by nära Tammerfors. Ur Strömborgs *Biografiska anteckningar*, där Carl Lundahl på flere ställen omtalas, hämta vi berättelsen om huru Runeberg, som på sina jakt- och fiskefärder ofta åtföljdes av den unge Carl, gjorde honom till föremål för allehanda små spratt. Carl Lundahl var mycket när-synt och sålunda kunde Runeberg t.ex. roa sig med att narra honom att skjuta på ur vattnet uppstickande pålar »så att stickorna yrde».

I Kunelakis vackra porträtt av Carl Lundahl tycker man sig se den intelligenta och vakna forskaren, och samtidigt har konstnären fått fram det sökande uttrycket i de närsynta ögonen. Porträttet, som gått i arv bland Augusta Lundahl=Wallenius ättlingar, är signerat med det som synes ha varit Kunelakis namnteckning: ett samman-slingrat NK inom en palett. Litet högre upp på porträttet har konstnären själv eller någon annan med en hård blyertspenna i grekisk skrift tecknat hela hans namn. Det är endast tack vare denna svår-lästa anteckning man nu kunnat konstatera att mannen hette N. Kunelakis. Tidigare har namnet lästs på många olika sätt, t.ex. Komgany, Cunilakis, Kounalaki o.s.v.

¹ *Gripenberg, Alexandra*, Augusta Wallenius, i *Finska Qvinnor på olika arbetsområden*. Ett biografiskt album utgifvet af Finsk Qvinnoförening. Helsingfors 1892. — *Jaakkola, K.*, Gustaf Lundahl, i *Tampere*. Tutkimuksia ja kuvauksia. Tampereen Hist. Seuran julkaisuja I. Tampereella 1929.

De muntliga traditionerna ha även bevarat det underliga, främmande namnet i olika former. På en punkt äro de dock alla ense, nämligen i uppgiften att mannen var grek. En berättelse om att Kunelakis kände Carl Lundahl och kom för att hälsa på honom har icke kunnat bekräftas, men förefaller icke osannolik, då man betänker den Lundahlska familjens vidsträckta umgängeskrets. I sådant fall

Avb. 1. Carl Lundahl.

Teckning av N. Kunelakis. Tillh. kamrer R. Sumelius, Helsingfors.

vore det kanske alldeles orätt att räkna honom till de »farande artisternas» släkte.

Den andra av Kunelakis avporträtterade medlemmen av Tammerfors-dynastin är Carl Lundahls kusin *Julius Ferdinand Lundahl*, son till handlanden Joel Lundahl. Julius Lundahl föddes år 1818; även han har varit litterärt verksam och bl.a. offentliggjort dikter. Han var translator i ryska och i januari 1854 skulle han tillträda en tjänst vid statssekretariatet i St. Petersburg. Julius Lundahl hade rest tidigare för att hyra våning och köpa möbler innan hans unga hustru

och deras fyra små barn skulle installeras i den stora världsstaden. Det är en gripande berättelse som kan läsas i de unga makarnas brevväxling under de åtta dagar Julius Lundahl levde i Petersburg. Brevven äro fyllda av omsorger om det nya hemmets inredande och det gamlas slopande i Helsingfors, och mellan alla dessa praktiska bekymmer upprepas i hustruns brev ständiga varningar för det far-

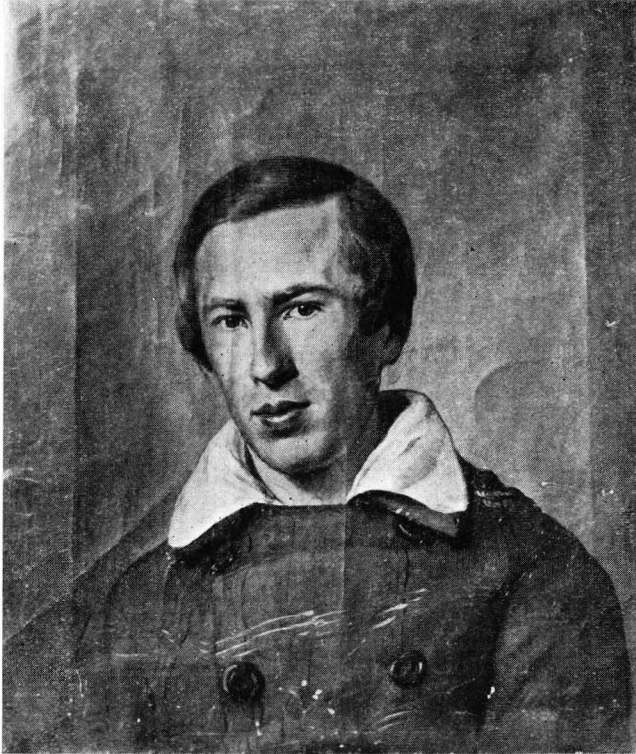

Avb. 2. Robert Magnus Lindholm.
Teckning av N. Kunelakis. Tillh. fröken Agnes Lindholm, Tammerfors.

liga Neva-vattnet. Dessa varningar blevo fruktlösa, ännu fyra dagar innan Julius Lundahl föll offer för koleran skriver han: »Gud ske lof, jag har varit ganska frisk, oaktat jag visst icke aktat mig för Neva-vatten, utan druckit lugnt deraf, när jag varit törstig, till och med flera glas.»

Det här avbildade porträttet av den så tidigt bortgångne mannen är en oljemålning i naturlig storlek (bild 3) som år 1930 såldes till Finlands Nationalmuseum av en ättling till den avbildade, fru Helmi Lindstedt. Det vackra porträttet är fullkomligt osignerat och säljaren kunde icke uppge vem konstnären varit; detta förklarar att

bilden i doktor Meinanders bok tillskrivits Blackstadius. En gammal uppgift av den dåvarande ägarinnan Fanny Sundblad — född Lundahl, dotter till den avbildade — i Finska Fornminnesföreningens porträtt-enkät från år 1896 uppger emellertid helt kategoriskt att porträttet (som beskrives som en bröstbild i schlafrock och nerviken nattskjortskrage) är målat »af greken Kunalachi»

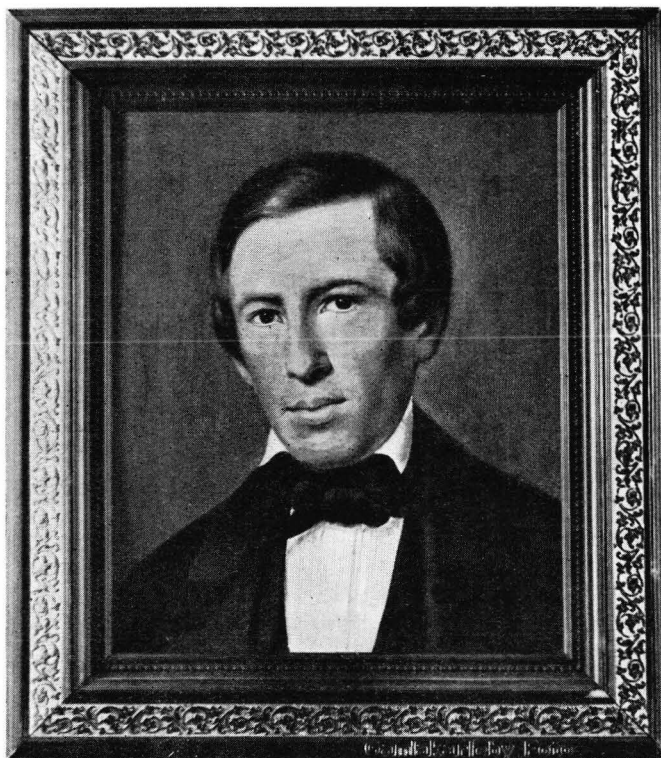

Avb. 3. Julius Ferdinand Lundahl.
Oljemålning av N. Kunelakis. Finlands Nationalmuseum.

Denna uppgift torde icke behöva betvivlas, ty uppfattning och utförande förete stora likheter med de två signerade porträtt vi äga av Kunelakis. Dessutom ha några efterforskningar bland familjepapper, som vänligt ställts till förfogande, bekräftat uppgiften, samtidigt som ytterligare två hittills okända porträtt föreställande samme Julius Lundahl kommit i dagen.

För att få förvisning om att det till Nationalmuseet inköpta porträttet verkligen var detsamma som år 1896 ägdes av fru Fanny Sundblad, tillskrev undertecknad fru Lindstedt — numera bosatt i

landsorten — som år 1930 sålt det. Uppgiften bekräftades, men samtidigt meddelades att ytterligare två porträtt funnos hos samma ägare och härom skrives: »Det underligger intet tvivel om att de tre porträtten äro målade av Kounelakis, säkert har jag av min mor även hört om det, men sedan har jag glömt bort det, så att det var som en nyhet för mig, då målarens namn nämndes.»

Avb. 4. Julius Ferdinand Lundahl.
Porträtt som uppges vara målat av Kunelakis. Tillhör fru Helmi
Lindstedt. Gamla Karleby.

Av de två nya porträtten har Nationalmuseet numera erhållit fotografier och det framgår av dem att det egentligen är samma porträtt som målats två gånger till, men på dem båda har schlafrocken utbytt emot en korrekt frackkostym (avb. 4).

Skall man verkligen antaga att Kunelakis själv målat alla tre porträtten? Schlafrocksporträttet ser ut att vara det bästa och att åtminstone det är målat av honom själv framgår även ur följande mening i den gamla släktkorrespondensen: »Huru är det, har du

N. Kunelakis signatur.

något porträtt av honom (Julius Lundahl) eller är det Fanny (Sundblad) som har det andra i frackkostym? Och männe det finnes hos någondera av eder som Kunelacki målade honom i nattrock, eller må det försvann från Julius, om han fick det?»¹

Det tredje och sista porträttet är en svartkriststeckning, liksom porträttet nr. 1 utförd på brunt papper och med glansdagrar i vit täckfärg (avb. 2). Det föreställer handlanden i Tammerfors *Robert Magnus Lindholm*, född år 1817 och död år 1863. Även detta porträtt är signerat med det typiska NK:et inom en palett. I en anteckning på tavlans baksida, som dock är av senare datum, återfinnes uppgiften »tecknad af en grek Cunilakis» och det som är av större intresse är att i denna anteckning uppges att bilden vore ritad år 1843. Här möter oss alltså första gången ett årtal; huruvida det är riktigt blir måhända ett grand ovisst, ty i porträttenkäten uppges året 1841 som denna bilds tillkomstår. I varje fall ha vi fått veta att Kunelakis besök i Tammerfors bör ha infallit under början av 1840-talet.

Robert Magnus Lindholm var även han en av Tammerfors förnämsta köpmän och hörde till den Lundahlska umgängeskretsen. Hans dotter, som äger porträttet, säger att hon om Kunelakis endast hört »att han var en kringvandrande tecknare som reste från ort till ort.»

Denna uppgift står ju i strid med den tidigare omtalade traditionen om att Kunelakis varit bekant med Carl Lundahl och kommit för att besöka honom. Huru det egentligen förhållit sig kunna vi icke nu avgöra — alla försök att ur samtida tidningar, arkiv, pastorskanslier och förteckningar över utlänningar erhålla upplysningar om Kunelakis ha varit resultatlösa. Kanske skall hans namn emellertid någongång dyka fram ur familjebrev eller ur arkivens gömmor; tillsvidare kunna vi endast beklaga och med förvåning konstatera huru hastigt glömskan begravar sådant som säkert för de närmast föregående generationerna varit välbekant.

¹ Brev från en äldre släktmedlem till fru Julia Koch, född Lundahl (även hon dotter till Julius Lundahl) 28. 4. 1905. Fru Helmi Lindstedt i Gamla Karleby och kamrer Rafael Sumelius i Helsingfors ha godhetsfullt ställt både muntligt och skriftligt material till förfogande.

A handwritten signature in black ink that reads "J. Weniger 1853". The signature is written in a cursive, flowing style. The "1853" is written in a larger, more stylized font, with a large, sweeping underline that curves back under the "3".

J. Wenigers signatur.

Av *J. Weniger* känna vi för närvarande fyra porträtt, tre i pastell och ett i olja. Allt tyder emellertid på att mycket flere porträtt av honom måste finnas i hemmen i vårt land, måhända kunna dessa rader underlätta ett återupptäckande av hans alster.

Det första porträtt av *Weniger*, som väckt uppmärksamhet, är en pastell signerad *J. Weniger 1853* föreställande *Runeberg* (Avb. 6) Detta porträtt har år 1905 publicerats av doktor K. K. Meinander i en uppsats *Några hittills obekanta Runebergsporträtt* i Svenska Litt. sällsk. Förh. och Uppsatser 18. Doktor Meinander säger om porträttet och om konstnären: »*Weniger* var en av de många 'konstnåmaderna' i landet, några närmare upplysningar om honom har jag ej lyckats få. Porträttet är i tekniskt hänseende väl måladt, men likheten ansågs ej stor, och det torde ej heller vara utfört efter originalet, utan efter andra samtida avbildningar. Avsikten att utföra det i litografi blef ej förverkligad.»

Porträttet tillhörde 1905 bröderna E. J. och G. Liewendal i Helsingfors och detta faktum har lett doktor Meinander till det nog så sannolika antagandet att *Weniger* varit en av de många utländska artister som arbetat i den Liewendalska firmans tjänst.

År 1937 inköptes till Finlands Nationalmuseum en oljemålning förvärfvad i Borgå och enligt uppgift föreställande biskop *Ottelin* (1792—1864), signerad *J. Weniger 1853*. Målningen, det enda av *Weniger* utförda oljeporträtt vi känna, är även den tekniskt väl utförd. (Avb. 7).

Denna vinter har ytterligare ett porträtt, lokaliserat till Borgåstrakten framkommit, det är en pastell, förvarad på Tervik, föreställande en ung dam. (Avb. 9).

Alla dessa tre porträtt framställa alltså personer i Borgå eller Borgåstrakten. Synes icke detta vittna om att *Weniger* — trots allt — besökt denna ort och målat *Runeberg* och de två andra modellerna efter verkligheten? *Strömborg* — som så noggrant antecknat de minsta händelser i *Runebergs* liv — vet visserligen intet om *Weniger*, men förmodandet att bilden vore utförd efter andra samtida avbildningar motsäges av att man har svårt att finna något *Runebergs*por-

trätt, som kunde ha utgjort förlaga till Wenigers bild. Wetterberghs år 1851 i Stockholm utförda porträtt av Runeberg företer visserligen överensstämmelser med Wenigers, men dessa överensstämmelser kunna knappast utvisa annat än att likheten med modellen kanske ej var så liten som man tidigare antagit. Om Wenigers bild verkligen vore

Avb. 6. J. L. Runeberg.
Pastell av J. Weniger 1853. Tillh. fru Elsa Bergroth, Kimito.

utförd efter levande modell hade vi här ett intressant bidrag till kännedomen om Runebergs utseende.

Det fjärde porträttet föreställer professorn i kirurgi och barnförlossningskonst *L. H. Törnroth* och äges sedan år 1932 av Helsingfors Universitet. Även det är en vacker och tekniskt väl utförd pastell sign. *J. Weniger 1853* (Avb. 8).

För att få helst några upplysningar om Wenigers person ha — liksom för fallet *Kunelakis* — förfrågningar riktats till arkiv och pastorskanslier i Helsingfors, Borgå, Åbo och Stockholm¹). Allt har

¹ I Åbo har fröken *Lotten Dahlström* varit vänlig och gjort efterforskningar.

varit utan resultat, men tack vare det så kallade uppslagsverket i Universitetsbiblioteket ha spåren letts till två tidningsnotiser i Åbo Underrättelser för den 5 och 12 november år 1852. Dessa tidningsnotiser, som ändå ge en liten skymt av mannen avtryckas här i sin helhet:

Avb. 7. C. G. Ottelin.
Oljemålning av J. Weniger 1853. Finlands Nationalmuseum.

»Å. U. 5 nov. 1851 n:r 87. Hr. Fr.¹ Weniger, en särdeles lycklig porträttmålare i pastell, har nyligen hitanländt från Stockholm och redan gjort några ganska wackra porträtter af här wistande personer. Hr. W. är till börden tysk, hemma från Rhentrakterna. Priset för porträtterna är 15 rub. s:r för civila och 20 för personer i uniform. Arbetena kunna med allt skäl rekommenderas. Hr W. logerar i societetshusets paviljon n:o 16.»

»Å. U. 12 nov, 1852 n:r 89, Hr. Wenigers porträtter, tagna i

¹ Å. U. säger Fr. Weniger, men detta beror säkert på ett misstag. Wenigers sign. är rätt svårläst, kanske detta förklarar misstaget.

Åbo, finnes utställda till beskådande i Frenkellska bokhandeln och hafwa tillwunnit sig männers af facket förtjenta loford. Allmänheten är sjelf i tillfälle att fatta sina omdömen. Hr. Weniger ernar innan kort begifwa sig härifrån till Ryssland och lärer på ditsesan komma att en tid uppehålla sig i Helsingfors m. fl.»

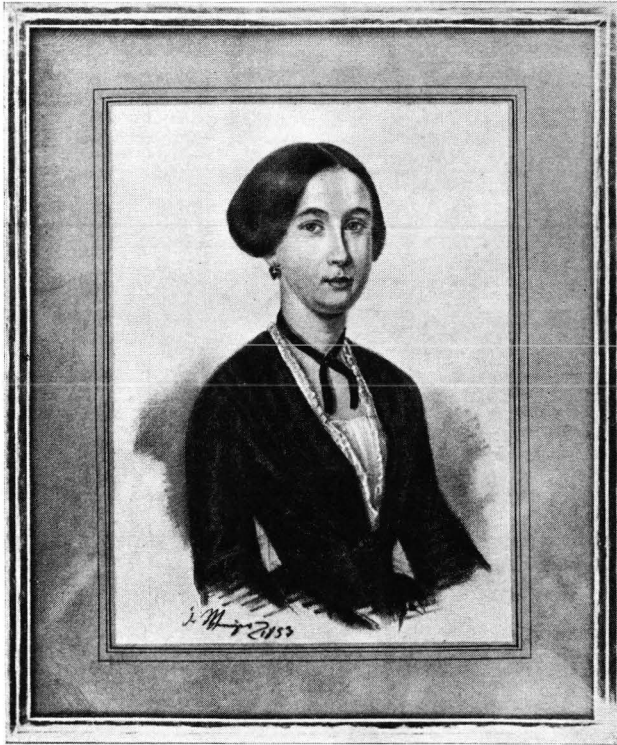

Avb. 8. L. H. Törnroth.
Pastell av J. Weniger 1853. Tillh. Helsingfors Universitet.

Tack vare dessa notiser veta vi att Weniger, en tysk från Rhenstrakterna, kom till vårt land via Stockholm, och att han vistades i Åbo minst en vecka och där avporträtterat så många personer att han kunnat arrangera en liten utställning. Vart alla dessa porträtt tagit vägen förefaller nästan gåtfullt; porträtt-enkäten upptager icke ett enda av dem och förfrågningar i Åbo ha lett till negativt resultat.¹

¹ I Finlands Nationalmuseum finnes en daguerrotypi, som på baksidan har en så lydande adresslapp: *J. Weniger. Peintre de Portraits. Grande Morskoi maisson Person N:o 37.* I *Bossert-Guttman's* publikation *Aus der Frühzeit der Photographie 1840—1870* avbildas även en daguerrotypi av »*J. Weniger St. Petersburg um 1845*». Det förefaller rätt troligt att denne Weniger är identisk med vår Weniger.

I den senare notisen säges att herr Weniger inom kort skall lämna Åbo, bege sig till Ryssland och »på ditresan komma att uppehålla sig i Helsingfors m. fl.» Skola vi antaga att han målat Helsingforsprofessorn Törnroth i huvudstaden och att vi i »m. fl.» skola få innefatta Borgå? Det är en förmodan som ligger nära till hands,

Avb. 9. Okänd dam.
Pastell av J. Weniger 1853. Tervik porträttgalleri.

men för vilken vi knappast kunna få visshet. I varje fall måste Weniger ha dröjt i vårt land minst ett par månader, ty av notiserna framgår det ju att han besökte Åbo i början av november år 1852 och alla de porträtt vi nu känna av honom äro signerade år 1853. Även detta faktum tyder på att de porträtt han lämnat efter sig i vårt land måste vara långt flere än de som här presenterats. När nya porträtt framkommit, skola vi måhända kunna bilda oss en klarare föreställning om Weniger som konstnär och om hans vistelse och »vägar» i Finland.

Marta Hirn.

REFERAT.

N. Kunelakis und **J. Weniger** waren zwei bisher wenig beachtete Künstler, der erstere ein griechischer, der letztere ein deutscher Porträtmaler, welche um die Mitte des 19. Jahrhunderts Finnland besuchten. Sie haben hier nicht viele Spuren ihrer Wirksamkeit hinterlassen, eigentlich nur eine kleine Anzahl Porträts, die sich jedoch in der Ausführung über das von unseren eigenen Malern erreichte Niveau erheben. — Über Kunelakis hat man nur feststellen können, dass er sich wahrscheinlich in Tammerfors aufgehalten hat, vielleicht als Gast der Familie Lundahl, deren Mitglieder er gemalt hat. — J. Weniger wird in einer Åboer Zeitung des Jahres 1852 erwähnt; er war ein deutscher Porträtmaler aus der Rheingegend, der über Stockholm nach Åbo gekommen war, dort eine Reihe Porträts gemalt und sogar eine kleine Ausstellung angeordnet hatte und der sich binnen kurzem von dort über Helsingfors nach St. Petersburg begeben wollte. Von ihm sind bisher nur einige wenige Bildnisse bekannt geworden, u. a. ein Pastellbild J. L. Runeberg und ein Porträt in Ölfarben des Bischofs C. G. Ottelin in Borgå. Wir sprechen die Hoffnung aus, dass bisher unbekannt gebliebene Porträts von ihm und N. Kunelakis zur Kenntnis des Nationalmuseums gebracht werden möchten.
